

**КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПОСЕТИТЕЛСКИ ЦЕНТЪР
В НАЦИОНАЛНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИТЕ ЗАНАЯТИ И ИЗКУСТВАТА –
СЕЛО ОРЕШАК, ОБЩИНА ТРОЯН
„Троян – град на майстори и занаяти”**

Увод

По българските земи са разпространени много и разнообразни занаяти, свързани с начина на живот на хората през вековете. Всеки от тях има своята специфика. Концентрацията и развитието на определена група от тях е резултат от социалните и ресурсни дадености на територията.

Създавани първоначално от почти всички жители на селото или отделната общност, във връзка с насъщната необходимост от задоволяване на ежедневни човешки потребности, продуктите на домашните занятия постепенно се заменят от тези, родени изпод ръцете на занаятчиите. Те имат социално значение и са свързани с традиционната тясна връзка на човека, природата и предмета, която се оказва много трайна и гъвкава.

Времето на Възраждането е силно белязано от значимия разцвет на занаятите. Именно от това време и днес разполагаме с особено интересни и важни, от гледна точка на традицията, за нас образци. Не случайно Възраждането е и времето, белязано от появата и развитието на възрожденските художествени школи, на възрожденските занаятчийски центрове.

По този начин определени естетически и художествени възгледи и концепции, заложили в отделния предмет, „живеят” дълго във времето, участвайки същевременно в изграждането на възгледа за красиво на поколения наред.

Географското разположение на Троян, на един от най-важните пътища с вековно значение за взаимовръзките на дунавските земи с Тракия и Беломорието го превръщат в място с устойчива духовна и материална култура. Тя на свой ред формира специфични личностни типажии, формирани от обществените отношения.

Не случайно големия български народопсихолог, социолог Иван Хаджийски създава изключителните си произведения, вдъхновен от тези местни герои. Така „Бит и душевност на нашия народ” ще се превърне в „троянската книга” за България.

Цели при осъществяване на проекта

Занаятите както през Възраждането и след Освобождението, така и днес са носители на регионална и национална идентичност.

Занаятите обаче не биха могли да съществуват без подкрепа, защото се нуждаят и от печалба, за да съществуват. В съвременността тяхната реализация е предимно в рамките на културните индустрии.

Троянският регион е обявен за летовище още през 1938 г. Заедно с природните дадености на Балкана, тук се намира и един от забележителните културни и исторически паметници в България – Троянски ставропигиален манастир „Успение Пресвети Богородици”.

Още от края на 18 век покрай поклонничеството в манастира се създава и един значителен икономически форум, който се явява стимул за развитието на занаятчийската индустрия в региона. Панаирът край Троянския манастир в село Орешак, известен под името Троянски панаир към средата на XIX век се развил като „значително стопанско средище и място за народни тържества и веселия”. Тази традиция продължава и до днес.

В близост до мястото, където в миналото е бил панаира, днес се намира „Националното изложение на художествените занаяти и изкуствата”. То представлява модерно съоръжение, в което се представя национално и международно приложно изкуство. Именно като част от него, нашият проект цели създаването на **Международен посетителски център на занаятите**.

При реализацията на проекта се поставят няколко задачи:

1. Да се направи възстановка на емблематично за Троянско стопанско и културно събитие – панаира при Троянския манастир, който се случва и досега всяка година в дните около храмовия празник – 15 август.
2. Да се покаже виталността на някои от занаятите, които се практикуват и до днес, както и такива, които отдавна са отмерели.
3. С помощта на аудио-визуална техника по-пълно да се възприеме развитието на занаятите и неразривната им връзка с бита и духовността на населението.

Възстановка на панаира при Троянския манастир

Това е първият компонент на Посетителския център. Панаирът възниква в края на 18 век и се превръща в най-голямото стопанско и търговско тържище в Северна България.

В дописка от вестник България от 1869 г. казва: „ В Троянския панаир през август, като дошли тая година от околните места около 8000 души, отворили се 700 сергии и станали големи вземания-давания ”

Много важен момент, който цели да покаже местната специфика ще бъде показването на действителни (наистина живели) носители на отделни занаяти. Именно тази антропологична конкретика ще има според нас емоционално въздействие върху посетителя.

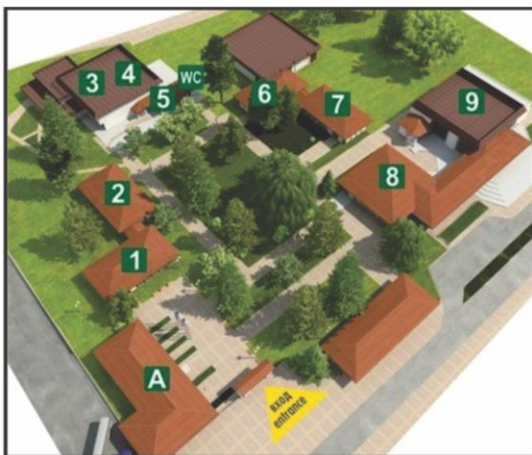
Един от акцентите на експозицията ще е и композиционното фигурално представяне на керваджийството – транспортен занаят с първостепенно място в занаятчийската карта на Троян. *Известно е, че по пътеката през Троянския проход преди Освобождението трудно преминавали натоварените със стоки конски кервани. Поклонниците за Троянския манастир се движели на групи от 50-150 човека, за да се предпазват от разбойнически нападения/.*

Ще бъде направена възстановка на рафинерия за изваряване на сливова ракия.

Друг важен компонент в експозиционното пространство е представянето на големия възрожденски художник Захарий Христович Зограф. Той рисува стенописите в манастирската църква през периода 1847-1849 г. Именно чрез тях той повлиява на местните занаятчии, които взаимстват елементи от му и така се появяват „захариеви китки” върху керамични съдове, текстил и дърво.

В общата концепция на Посетителския център ще присъства и още един уникален факт от местната история – създаването от Васил Левски на монашески революционен комитет. Единственият такъв във Вътрешната революционна организация.

Първият етап на посетителския център на занаятите ще бъде разположен в зала 9 на Националното изложение на занаятите.

Залата ще е разделена на две части:

- Лява, която ще се оформи като мултимедиинна информационна зала с щандове за сувенири и продукти от занаятите, експонирани и офигурени в изложбеното помещение. В тази зала ще се прожектират филми, онагледяващи допълнително експозицията. Ще се изнасят и лекции от музейни специалисти по желание на посетителите.
- Дясна, в която на първо и второ ниво ще бъде разположена експозицията.

Разглеждането на експозиционната площ, състояща се от две нива с обща квадратура 800 кв.м, ще става по следния начин:

От входа посетителят влиза в експозиционното помещение, което композиционно и смислово представя възстановки на провеждащ се панаир под стените на Троянския манастир и градска чаршия.

Започвайки обиколката си, в началото посетителя се запознава с варене на прочутата Троянска сливова ракия (*сц. 1*). Продължавайки той преминава покрай Налбантин, който след като е подковал волът, дава на собственика му и лечебни отвари с които да го лекува (*сц. 2*). *Втората страна на този занаят е лекуването на някои болести по животните от самите занаятчии, поради което под името налбанти се разбира подковачество и лечение.*

След като се запознава с уменията на първите ветеринари, маршрута завива наляво и потапя зрителя в очарованието и пъстротата на Възрожденския панаир. Започва обиколка покрай грънчар (*сц. 7*) подредил сергия с грънци и предмети от глина, оцветени в характерната за Троянската школа мотиви. След феерията от цветове, се озоваваме пред бъчвар, който се опитва да ни привлече вниманието върху изкусната изработка на качетата, бъчонките и майсторско оцветените бъклицы. Продължавайки обиколката от ляво, преминаваме по чаршията и се отбиваме последователно в дюкяните на Ковач (*сц. 17*) приканващ ни да се спрем и да отдадем дължимото за майсторски изработените свещници, ножове, медници и др. предмети от метал, Оръжейник (*сц. 16*) който със заслужено самочувствие представя изкустно изработените пищови и пушки-кремъклии, Калпакчия (*сц. 15*) който дори не ни забелязва, съсредоточен в изработването на поредния калпак. Той е подредил около себе си готовите калпацы, които сами говорят за майсторлъка му. *(Докато кожухарството е било развито в цялата страна, то производството на калпацы (калпакчийството) е било патент на Троян).* Майстор на накити и пафти (*сц. 14*), където зрителят ще се наслади и възхити пред сръчността му и красотата на неговите накити, пафти - инкростираны със седеф и сребро, Резбар (*сц. 13*), подредил пред дюкяна си красиво резбованы предмети от дърво. С него завършва занаятчийската улица.

Посетителят ще може да влезе във всеки един дюкян и да се запознае и разгледа автентичната среда, в която се практикува всеки от показаните занаяти.

След като приключи с историческата разходка през типичната възрожденска чаршия, обръщайки се на дясно зрителя се потапя отново в очарованието на панаира. Пред него се появява Абаджия и търговец на шаяк (*сц. 9*), който води оживен пазарлък с богато чорбаджийско семейство за цената и качеството на стоката си. Продължавайки разходката във времето, преминаваме край сергиите в дясно - на Тъкачка на китеницы и пелени (*сц. 10*), която върху шарените черги е намятала везаны ризи и сукманы, а в ляво се прехласваме пред изящството на кованите медны съдове и сервизы на Медникаря (*сц. 11*). След като преминем покрай Калайджията (*сц. 12*), се изправяме пред входа на църква. Пред входа и под купола Захарий Зограф показва на ктитора свършената работа и дава наставления на качилия се на скелето чирак – зограф (*сц. 3*).

Следващите сцени са решени като диорама с материални предни планове. На предните планове са пресъздадени последователно Овчар(сц. 4), който предлага вълна и горянски копанарски продукти и резба (лъжици, копанки, паници, геги и др). Зад него, оградени от плет са овцете докарани за продан. Те ще бъдат изобразени в стенопис на диорамната площ.

След Овчаря, се изправяме пред композицията, която изобразява Кираджии (сц.5), които са превели керван със стока и влизат в района на панаира.

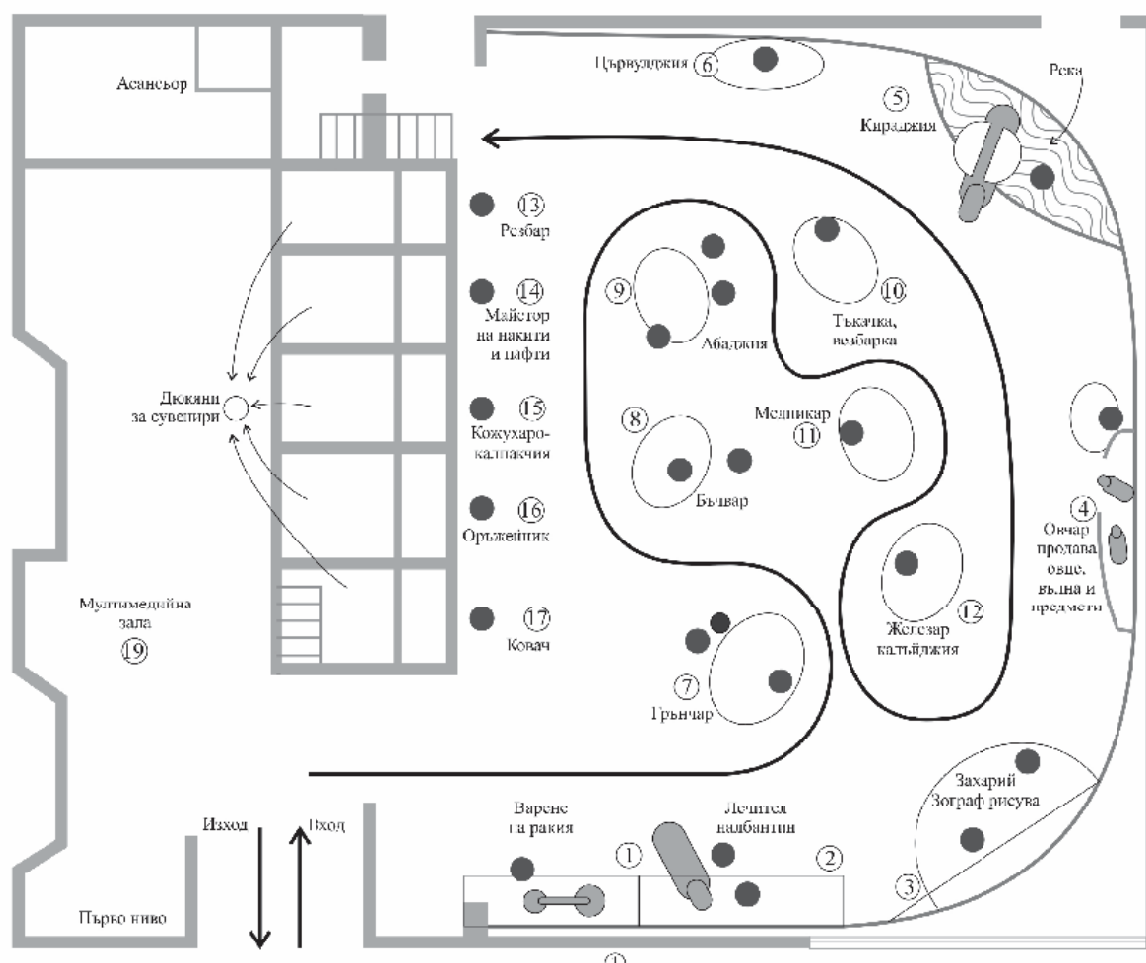
Географското разположение на Троян на един от най-важните пътища с вековно значение за взаимовръзките на дунавските земи с Тракия и Беломорието, както и спецификата на стопанския му живот са направили кираджийството един от най-важните и необходими занаяти на епохата.

Триизмерната композиция на керванджията, водещ натоварения кон преминава през река (водата ще е действителна и ще наподобява река). Останалата част от композицията, показваща трудния и рискован керванджийски занаят, ще е изобразен в стенопис на диорамата.

Обиколката на първо ниво завършва преминавайки покрай Цървулджия(сц 6), предлагащ стоката си от свински цървули и кондури.

Върху диорамата ще бъдат изобразени както посочените по-горе сцени, така и характерните за тази част на Балката природни дадености и сцени от земеделските дейности, съществували през Възраждането.

След като приключихме обиколката на първо ниво, се отправяме по манастирска стълба към второ ниво, където е направена възстановка на манастирски чардак и манастирски килии.

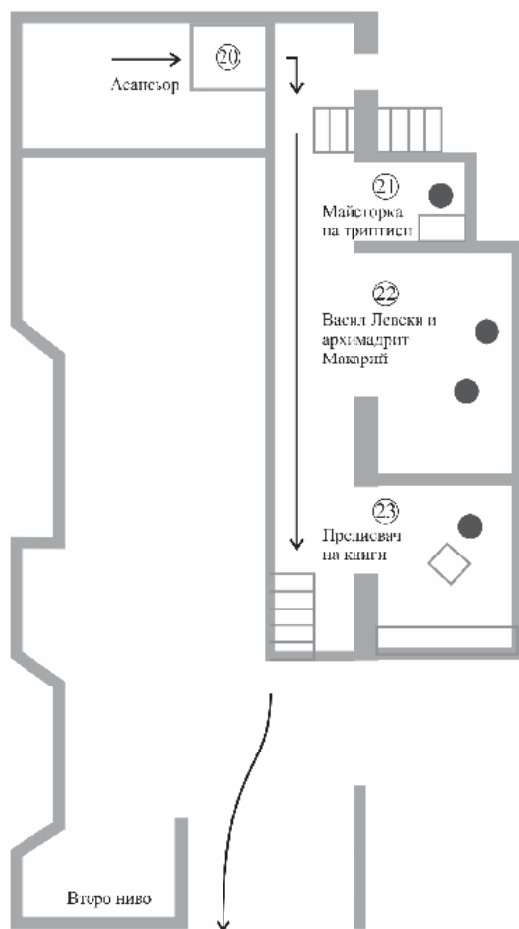

Качвайки се посетителят на второ ниво, вдясно го посреща Майсторка на триптиси (сц.21), която вгълбено се е навела над триптиха, който изографисва в момента.

В следващото килийно помещение Васил Левски и игуменът на манастира- Макарий (сц.22) тревожно са насочили вниманието си към някакъв подозрителен шум, който провокира вниманието им и може би застрашава тайната им среща.

Обиколката на второ ниво завършва със скрипторий. По стените му има рафтове, отрупани със свитъци и книги. В средата на помещението зад дървено писалище монах, облечен в расо, преписва книга с паче перо. През двуръчния прозорец се виждат върховете на Балкана. Усеща се мистичният дух на мястото. Спокойствие струи от удохотвореното лице на монаха.

Обиколката завършва в мултимедийната зала на първо ниво. Там ще се прожектират филми. В тази зала ще са разположени текстови табла на няколко езика. Те ще предоставят допълнителна информация на посетителя за епохата и характера на предствените занаяти и събития.

В съзвучие с модерните музейни тенденции, Центърът на занаятите ще е наситен с електронни средства за информация. Във всяка зала са предвидени информационни пултове тип „touch screen”. По желание на посетителят ще му бъде предоставян таблет (*идея на директора на Музея на знаятите-Троян*), който да му дава по-подробна визуална и текстова информация по време на неговата обиколка.

Създаването на един модерен мултимедиен център на занаятите ще допринесе за повишаване на интереса в посока на културния туризъм.